

gana, reganar, V. rega Regandaix, V. llangardaix Reganser, V. ganso Regant, regantar, V. regar Regantell, regantellar, V. regalar Reganxar, reganxina, -inar, V. ganxo

REGANY, 'reny, paraules reprovadores o malhumorades', i REGANYAR 'ensenyar les dents', 'grunyir, demostrar-se malcontent': mots comuns amb l'oc. *reganh (reganhar)*, cast. *regaño (regañar)*, port. *arreganho (-nhar)* i alt-italià *regagnar*, d'origen incert però segurament afí del ll. GANNIRE 'grunyir', 'rondinar, planye's', 'grinyolar, lladrar (un gos)': d'aquest probablement es derivà en ll. vulgar un substantiu *REGANIUM 'regany, acció de mostrar les dents grunyint', d'on després *REGANNIARE, dels quals sortirien *regany* i *reganyar*. □ 1.ª doc : fi del S. XIV; *reganyar* ja en un trobador català de cap a l'a. 1200.

«Aquesta honor que infans deven a pare e a mare s'estén a --- fer-los forana reverència, axí con és de inclinar-se a ells --- e de parlar-los ab humilitat, sens susany, *reg(u)any*, rebel·lió e malignitat», Eiximenis (*Dones*, cap. 203, f.º 144r2, p. 301.16); «--- ab la ajuda de la serventa, comensant-se a<r>rear, ab mil *reg(u)anyis* tots temps deya: —Aquell vel fonc poc tirat, e de aquella part penya massa, i tira ---», NFranch (*Corbatxo*, BDLIC XVII, 77). En llengua d'oc ja trobem *reganh* (en rima amb *companh* o *estranh*) en dos poemes de c. al S. XIII: «tos rires no semble *regayn*», «qui i mostrès las dens / --- d'aquel *reganh* / ---», *Vicis e vertutz*; i fins en Marcabré (fi del S. XII) (*PSW* VII, 166).

Del verb *reganyar* ja tenim un testimoni en el nostre trobador de fi S. XII, Guillem de Berguedà: «can ditz sa lesson trefana, / sembla mula can *reganha*» («rechigne», Rayn. v, 57b; cf. *PSW*). *Reganyar* i *reganyat* 'malcarat' sovint en Eiximenis: «Tota bona dona és abstinent --- emperò la mala fembra no segeix esta ley, car --- vol tostemps gaudir, tirar, *reg(u)anyar* e mentir, per què tart és que mala fembra haja contricció»; «si los peresosos presomeixen de *reganyar* o de mal respondre quant són represos de llur ociositat, dient —Què n'havets vós a fer?»; «no permetre que sia ociosa --- nodrir-la a prompte obediència, e a no *reganyar* per res: e açò pot fer lo marit mills que altre ---»; «més valria tostemps sostenir malaltia --- que no perseverar ab fembra --- que sia sutza o *reganyada*» (*Dones*, cap. 320, p. 406; *Regiment*, NCI XIII, 131.9; *Dones*, cap. 53 i 51, aquests dos semblen prosificacions d'un seu poema juvenil: *EntreDL* I, pp. 175.42, 311.24).

L'adjectiu-participi també en el *Corbatxo* de Narcís Franch, c. 1400: «Mòvibles totes e sens alguna estabilitat són --- generalment totes presumptuosas; --- que sens elles los hòmens no pusquen viure; e són *reganyades* e inobedients» (BDLC XVII, 43). *Reganya* i *reganyis* figuren en el *Torcimany* d'Aversó (c. 1390, §§ 558, 1202) i «*reganyar*: frendeo, ringor» en Busa-N. (E-VI-1.3).

Però no és menys antic en els sentits materials: *reganyar les dents* trobem ja en la versió de Dante per

AFebrer (a. 1429) traduint l'it. *dirgrignare*: «non vedi tu che *dirgrignan* li denti / e con le ciglia ci minaccian duoli? / —Non vo' che tu paventi: / lasciali *dirgrignar* pur a lor senno»; vertit: «non veus tu com nos *reganyen* les dents», «lexa-los pur *reganyar* a lur plaer», tot un reguitzell de diables que el poeta bateja amb noms canins (*Inf.* XXI, 131, 134); *reganyar les dents* cita també *AlcM* d'Isabel de Villena 1 de la *Cordial Salutació* de B de Vallmanya, tots dos val. 1 de l'any 1495. Si en els nostres parlars moderns, fins els més occidentals, el verb té un sentit auditiu, és amb un caràcter ben diferent del cast.: el de 'chirriar, *grinyolar*, grincer': «no fagues *reganyà* el cuchillo, que m'acere els diens», i *reganyadissa* «grincement» (Ballarín, *Dicc. Ben.*).

O bé des d'ensenyar les dents passa a aplicar-se a d'altres parts del cos que normalment han d'estar encloses a dins o tapades: «a cavall a qui hix lo sés --- hages pega e ensens e --- salpique n l'estentino qui està de fora, e empeny-lo li dins moltes vegades ab los dits, axí que li tenga hom *reganyades* les henias del budell ---», fi S. XIV, Manesc. del P. Batllori (*AORBB* v, 210), on *henia* deu ser variant de *GENIVA* (en el sentit de 'vorera del budell recte, arran de l'anús') (cf. les variants *anyives*, *enzias* etc. del nom d'aquella part de la boca). I modernament són usuals *r. la panxa* i anàlegs: «dels altres calabossos --- uns dormien acotxats i arrupits sota la manta; --- al pas de la porta un home vell, tot despullat, *reganyava* la garra desvergonyida, empatriarcat damunt la marfegota, ostentant la virilitat ferida d'impotència», Coromines (*Presons Im* I, O. C., 850abf.); «qui no *reganyava* una natja, *reganyava* una cama, un tros d'esquena, un pitarràs pelut, o alguna altra cosa de més mal veure», Ruyra (*Marines y Boscatges*).

Semblants usos són freqüents en els «romanz» clàssics de l'occità antic: en *Jaufré* es tracta de *reganhar* un genoll prominent «no ac mas la pel e l'os / e-ls genols *regaynatz* e gros, / e las cambas secas ---» (v. 5218); en *Flamenca*, de 'grunyir, dir reganys': «dis a N'Archimbaut que s'n'an / deportar deforas avan; / iratz s'en eis fort e *reganya*; / Flamenca dija: aitan gasanya / qu' es gilós ni envejós»; «quant cuja sospirar, bondís / --- / tot jorn maleja e *rega<y>na*, / e fa il gran dol li genz *estrayna*» (vv. 4525, 1045). Sobretot *reganhar las dens*, que ja hem vist en *Vicis e Vertutz*, seguí usant-s'hi molt en els segles següents: «e s'ieu n'ay pas sujet de *regagnà* les dens» escrivia el montpellerenc Jac. Roudil en l'any 1612 (*RLR* I, 257.84)...

Avui encara resta allà ben viva, com ho ha estat pertot, l'aplicació a les dents i al contorn oral de la cara: prov. *regagnà* «monstrar les dents, rechigner, grommeler; rudoyer, gourmander, rebuter; saillir, être prominent», *TdF*; a la ciutatella girondina de La Teste de Buch «*s'arregagnà*», «se fâcher, monstrar les dents de colère» (Moureau), Roergue *se regagnà* «grimaçer ---», *regagnà* «monstrar --- une partie du corps ---» (Vayssier), Alpes Cottiennes *regaagnar* «répondre avec aigreur» (Chabrand), on justament per això s'ha com-